

Ahlaklılık*

Çeviren: Cengiz ÇUHADAR**

Almanca'da "ahlaklılık" anlamında kullanılan üç kelime de 'Custom'(gelecek-adet) kelimesinden türetilmiştir. *Etik (Ahlak felsefesi)*; Yunanca *ethos, Moralität* (ahlaklılık); Latince *mos* (çoğulu: *mores*) ve *Sittlichkeit*; Almanca *Sitte* kelimesinden gelmektedir. Ancak sadece *Sittlichkeit*(ahlaki yaşam) ile ilgili olarak Hegel ısrarla řu sıralamaya vurguda bulunur: *Etik*, ona göre daha az öneme sahiptir, ancak bazen hem *Sittlichkeit*, hem de *Moralität* kelimesinin anlamını içerecek şekilde kullanılır. *Moralität*, bilhassa Kant tarafından, sürekli olarak bireysel ahlak anlamında kullanılır.

Hegel, Kant'ın ahlaki olmak rasyonel olmaktır; rasyonellik kişinin tabiatının temel özüdür ve bu nedenle ahlaki olmak *özgür* olmak anlamına gelir şeklindeki görüşlerine katılır. Ancak Kant'ın: "Ahlaklı olmaya temel teşkil eden rasyonellik, kişinin içinde bulunduğu toplumun kurumlarında somutlaşan rasyonellikten çok, kişinin kendi rasyonel düşüncesidir; *Akıllı* ile istek arasında keskin bir *zıtlık* vardır; ahlaklılık kişinin ne yapması gerektiği ile ilgili bir meseledir ve o, nihai iyiye doğru sonu olmayan bir yolculuktur." şeklindeki diğer bir takım görüşlerine karşı çıkar. *Moralität*, Yunanca *Sittlichkeit*'e oranla insanın gelişiminin daha yüksek bir evresidir; çünkü o *Öz Bilincimizi* artırır ve ele alınmış biçimiyle modern *Devletin* en temel özelliğini oluşturur. Ancak, o ahlaki yaşama bağlı olmalı ve kendisini genellikle toplumumuzun norm ve kurumlarının karşılıklı onayıyla sınırlı tutmalıdır. (NL'de *Moralität* öncelikle bürokrasi ile ilişkilendirilir):

Moralität, diğer bir takım kavramlarla da irtibatlandırılır: *İrade*; *vazife (Pflicht)*; kötü veya şerrin (*das Böse*) zıt anlamında *iyi (das Gute)*; kötü huyun (*Laster*) zıt anlamında *erdem (Tugend)*; *Sorumluluk (Schuld)*; *vicdan (das Gewissen)*; ve *gereklili (das Sollen)*. Hegel onları farklı biçimlerde ele alır:

1. "Gereklili olan" rahatlıkla reddedilir, çünkü Hegel'e göre ayrılmaz bir biçimde değiştirilmemiş bireysel ve ideal ahlaklılık ile irtibatlıdır ve dolayısıyla *Sittlichkeit*'ta (ahlaki yaşamda) yeri yoktur.

2. Sade olan *ahlaki yaşam*'da bir rolleri olduğundan dolayı bazıları samimi olarak kabul edilir. Ayrıca karmaşık modern versiyonda, ahlaki vazife-

* Bu çeviri Michael Inwood tarafından yazılan *A Hegel Dictionary* adlı sözlüğün "Morality" maddesidir. *A Hegel Dictionary*, Michael Inwood, Blackwell Publisher, Oxford, 1992, s.191-193

** **Ar. Gör.**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

ler, yasal (*rechtliche*) ve etik (*sittliche*) vazifeler dışında, bir ahlaki yaşam sisteminde kişinin yüklendiği rollerle ilişkilendirilen vazifeler vardır; ahlaki erdemler, sadece ahlaki vazifelerin değil, etik vazifelerin de yerine getirilmesinde gerekli olup bu sırada gösterilirler.

3. Bazıları, her ne kadar modern *ahlaki yaşamda* bir rol oynamasalar da, *Moralität* unsuru içerdiğinden dolayı, daha hassas fakat güvenli bir konuma sahiptirler. Mesela Hegel, “[Ahlaklı(ethical) Yunanlıların] herhangi bir vicdana sahip olmadıklarını”, ancak modern bir devletteki ferdin özel yaşamında bir yeri olduğunu söyler. Hegel vicdanı (*Gewissen*), modern hayatın önlenemez bir özelliği olan kendinden emin olma (self-certainty) ile ilişkilendirir. Fakat hakiki vicdanın, nesnel olarak iyi olan şeyi istemek, *Gesinnung*, olduğunu öne sürer. *Gesinnung*, kişinin içsel ahlaki tavrı, hissedışı veya eğilimidir. O aynı zamanda siyasi bir tavır da olabilir: Siyasi *Gesinnung*, vatanperverliktir (PR & 268).

Sittlichkeit'in tersine *Moralität*, kişinin dışsal davranışının ve sonuçlarının tersine içsel irade ve niyetini ifade etmektedir. Bu nedenle Hegel'e yalnız olarak Yunanca *Sittlichkeit*'te suç ve sorumluluk, bilgisi ve niyeti dikkate almaksızın, kişinin (Oedipus gibi) eylemindeki (his Tat, 'deed') sebebe atfedilir. Saf *Moralität*'ta, bunun tersine, kişi ancak niyetine ve kişinin niyetlendiği eylemin tezahürüne (*Handlung*, 'action') göre sorumludur. Hegel bu bilme hakkını (*Recht des Wissen*) kabul eder, ancak kişinin eylemlerinin bütün istenmeyen veya beklenmeyen sonuçlardan sorumlu olamayacağına inanmaz.

Moralität ve *Sittlichkeit* benzer şekilde iyiye yönelik davranışlarında birbirinden farklıdır. Sıfat halindeki iyi (good) bir çok kelimeyle karşılanır, fakat burada en önemli olanlar *böse* ve *schlecht* kelimeleridir. Bu kelimelerin anlamları örtüşmekle birlikte *böse* ve *das Böse* daha çok ahlaken kötü (evil) ve ahlaki kötü (moral evil) için kullanılırken, *schlecht* kusursuz olup standardın altında olan şeyi gösterir. Bu nedenle *Nietzsche* iyi (*gut*) ve kötü (*böse*) arasındaki karşıtlığı aşmayı ve yerine Hıristiyanlık öncesi cesur toplumlardaki temel ayrılık olan ve dolayısıyla *gut* ve *böse*'nin ahlaki ilişkilerden mahrum olan *gut* ve *schlecht* arasındaki karşıtlığı koymayı istemiştir. Hegel, *Nietzsche*'nin bu husustaki düşüncelerinin çoğunu daha önceden dile getirmiş, fakat modern *Sittlichkeit*'teki *gut-böse* karşıtlığı için bir yer bulma hususunda *Nietzsche*'ye göre daha istekli olmuştur. Ancak Hegel, iyi ve kötünün ahlaki durumu ile ilgili olarak üç değişiklikte bulunmuştur:

1. *Moralität*, sorumluluğu tam olarak yalnızca niyetlere, iradeye ve irade edilen ve niyetlenen şeye tahsis ettiği gibi aynı şekilde iyi ve kötüyü de yalnızca, veya öncelikle, irade ve niyetler arasına yerleştirir. Mesela Kant, iyi iradenin, tek niteliksiz iyi olduğunu öne sürer. Bunun tersine Hegel, kısmen iradenin sadece dışarıdaki ifadeler yoluyla belirli bir karakter kazanmasından, kısmen de bir suç veya haksızlık iyi bir niyet veya iyi bir sebep veya neden yoluyla haklı gösterebileceğinden dolayı onları öncelikle kasıtlı davranış içine yerleştirir.

2. *Moralit t* iyiyi, elde edilmesi gereken bir Őey olarak görmeye meylederken, ister tek bir birey olsun veya isterse bir toplum veya genel olarak insanlık olsun, mevcut durumu az ya da çok kötü olarak görür. Buna karŐılık Hegel, iynin hali hazırdaki iŐlerde gerçekleŐtiĐine inanır.

3. İynin zaten gerçekleŐtiĐine inanmasının arkasındaki nedenlerden biri, *Moralit t* iyi ve kötü arasında kesin bir farklılık koymaya ve iynin gerçekleŐmesinin kötünün tamamen ortadan kaldırılması veya alt edilmesi gerektiğini ortaya koymaya çalıŐırken, Hegel, 'in kötülüğü zorunlu olarak iynin kendisinde içerilen olarak görmesidir: İyi, kötünün ortadan kaldırılmasını değil, itaat ettirilmesini veya ehlileŐtirilmesini gerektirir. Bu doktrin onun düŐünce yapısının farklı düzeylerinde kendini gösterir:

a) EĞer kişi  zg r olarak iyi olanı seçerse, *masum* (innocent) olmaktan çok, ancak ahlaken iyi olabilir. Ancak bu, kişinin kötüyü seçmede de  zg r olduğu anlamına gelir, eğer bu imkan yok edilirse, kişi iyi biri olma imkanını kaybeder. (Hegel düŐme mitini, masumiyetin tersine iyi olmanın zorunlu Őartı olan iyi ve kötünün bilgisinin elde edilmesini içerdiğinden dolayı, bir düŐüŐten çok, bir yükseliŐin tasviri olarak yorumlar.).

b) *Moralit t*'a göre kötünün kaynağını oluŐturan istek ve tutkularımızla savaŐılarak neticede kökünden yok edilmeli, fakat *Sittlichkeit*'in adetlerine ve törenlerine kanalize edilmelidir: Őehvet karı-koca sevgisine dönüŐtürülecek ehlileŐtirilir ve evlilikle tatmin edilir vb.

c) Kesin eylem, aklın yanında hırs da (*Leidenschaft*) dahil, kişinin bütün kiŐiliĐini içerir ve Hegel'in güzel ruha karşı  ne s rd Ğu gibi, kaçınılmaz olarak kötülük riskini de taŐır. "Dünyada hiçbir önemli Őey hırs olmadan baŐarılmamıŐtır" (LPH).

Hegel ahlaki  l t lerle tarihi Őahsiyetlerin değerlendirilmesine bilhassa karŐıdır. Ancak onun sıklıkla belirttiği gibi, bu türden değerlendirmeler, *Sittlichkeit*'in tersine *Moralit t*'ın bir özelliği değildirler. *Sittlichkeit*'ın tersine, *Moralit t*'ın en azından Kant böyle düŐünür, tarihi deĐiŐtirmedeĐi ve eylemlerden çok niyetlere kıymet biçtiği doğrudur. Ancak büyük adamların yaptıklarına çoğunlukla kendi toplumunun *Sittlichkeit*'i ve, basit Kantçı *Moralit t* olmayan, onların tesis etmek için çabaladıkları yeni tip *Sittlichkeit*'i ihlal eder. Bu nedenle Hegel, büyük adamlar söz konusu olunca, hem bireysel ahlaklılık hem de toplumsal etiğin bakıŐ açısını atlayarak dünya tarihinin bakıŐ açısını kabul eder. Bununla birlikte O, bir Őahıs hakkında bu bakıŐ açısına göre mi, yoksa daha geleneksel bir bakıŐ açısına göre mi hüküm verileceği hususunda karar vermede açık bir kriter ortaya koymaz.